

Forrásközlés

IFJ. ANDRÁSSY GYULA FELJEGYZÉSE AZ 1918-19. ÉVI

BAIKRATOLÓDÁS OKAIRÓL MAGYARORSZÁGON

/Közli: Szabó P. Csaba/

B e v e z e t é s

A történelmi forrásainak sorában nélkülözhetetlen szerepet töltenek be az egyes történeti szituációk, események és folyamatok személyes megvilágítású elemzései, a naplók, memorandumok, visszaemlékezések, feljegyzések, Napjainkban egyre több ilyen dokumentum válik hozzáférhetővé és kerül be a köztudatba. A történettudomány feladata, hogy ezeket az írásokat hullámzó színvonaluk, változó forrásértékük és jelentőségük maximális figyelembevételével beépítse, integrálja kutatásaiba, hogy ezzel is egy árnyaltabb, többszemponú történeti kép megrajzolását segítse elő. A visszaemlékezések nagy részének az csökkenteni felhasználhatóságát, hogy jóval a tárgyalt események után keletkeztek /néha évekkel, évtizedekkel később/, így íróik emlékezetéből lassan kihulltak a feleslegesnek vélt dolgok, a környezetük elvárásaival összhangban egész korábbi tevékenységük más színezetet kaptak. Ily módon nem egy forrás a tényeket "szabadon csoportosító", számos szubjektív elemet tartalmazó önigazoló irattá vált.

Éppen ezért értékesek azok a munkák, amelyek az eseményekkel párhuzamosan íródtak és utólagos változtatások nélkül állnak ma rendelkezésünkre. Ebbe a kategóriába tartozik Ifj. Andrássy Gyulának, kora egyik legtehetségesebb magyar politikusának, az Osztrák-Magyar Monarchia utolsó külügyminiszterének 1919 március közepén készült feljegyzése az 1918-19-es eseményekről./1/

Az irat több szempontból is figyelemre méltó. Szerzője Károlyi Mihállyal, a forradalom miniszterelnökével közeli rokonságban állott /Andrássy mostohalánya - Katalin - 1914-ben kötött házasságot Károlyival/, s az őszirózsás forradalom kitöréséig barátság fűzte őket egymáshoz. A rokoni köteleken és a személyes barátságon túl Andrássy politikai téren is igyekezett befolyást gyakorolni vejére. Károlyiról "napról-napra, szinte matematikai pontossággal meg lehetett állapítani bizalmas beszélgetései során tett nyilatkozataiból," hogy azokban a napokban Andrássyval volt-e együtt többet, vagy a radikálisokkal." /2/ Október utolsó napjaiban a közöttük rohamosan szélesedő politikai szakadék illuzórikussá tette bármiféle együttműködésüket, Andrássy ennek ellenére változatlanul kitűnő információkkal rendelkezett Károlyiról.

Andrássy a forradalmi napok zürzavarában - alig néhány nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt - meglátta a baloldali előretörés feltartóztathatatlanságát és saját konzervatív világnézete alapján annak fő okait és következményeit is feltárta. Az agitatív szándék és elfogultság azonban érvelését néhol egyoldalúvá tette, egyes állításait felszínes ismeretekre alapozta. /Például az MSZDP-nek tulajdonította a

földosztás meghirdetését; a forradalmat tisztán nemzeti felkelésnek minősítette; a hadsereg megíléésében álláspontja logikailag következetlen, ellentmondásos stb./ írásában már felbukkantak azok az érvek és szófordulatok, amelyek a készülő ellenforradalom szervezkedéséhez adtak ideológiai alapot, s később a 20-as, 30-as publicisztikájában is gyakran feltűntek. A Károlyi-éra kormányainak alkotmányellenes hatalomgyakorlására tett utalása, vagy "frappáns" összegezése Magyarország kulcsfontosságú szerepéről a bolsevizmus elleni harcban egy idő múlva az ellenforradalom klasszikus érveivé váltak. Ezzel együtt Andrassy az ekkor már jócskán radikalizálódó harcos újkonzervativizmustól igyekezett elhatárolódni. Ezt igazolja e feljegyzése is, amelyben az újkonzervativizmus leghatékonyabb ideológiai eszközének, az antiszemitizmusnak még burkolt formában sem találjuk nyomait.

Ifjabb Andrassy Gyula a forradalom előtti két évtizedben a magyar liberális arisztokrácia egyik legjelentősebb képviselője, mint politikai vezető éveken át a magyar bel- és külpolitika egyik fő alakítója. Személyes sorsa azt példázza, hogy Ferenc József korának egyes liberális indíttatású politikusai miképpen kényszerültek a Monarchia alkotmányán egyre keservesebb oppozícióba, hogy a két forradalom után a Horthy-féle ellenforradalmi rendszer dicstelen, másodrendű szereplőiként fejezzék be pályafutásokat./3/

Az alábbiakban először kerül publikálásra teljes terjedelemben az Andrassy-írás 1918-19-ről. Mivel a feljegyzés nyersfogalmazványának készült, rövidítésekkel teletűzdelt,

stilisztikailag még nem teljesen kiforrott. A rövidítések nagyrésze triviális, ahol az érthetőség nem biztos, jegyzeteket alkalmaztam. Néhány helyen a kézírás olvashatatlan, ezeket szögletes zárójel jelöli. A korabeli megfogalmazásbeli és helyesírási szabályokat változatlanul meghagytam.

/ a f o r r á s : /

" A Magyar Nemzeti Tanács okt. végén alakult meg. Három politikai pártból alakult, amelyek közül azonban csupán a Károlyi Mihály személyes híveiből álló Károlyi pártnak volt a parlamentben képviselete. Az egész magyar ipari munkásságot egybefoglaló szoc.dem.párt az 1910-iki általános képviselőválasztásoknál egyetlen egy jelöltet sem tudott behozni a házba, míg a harmadik párt: a radikálisok csupán B-pesten léteztek és Jászi körül csoportosultak a legutolsó 3 évben és így u.n. parlamenti politikát nem is folytathattak. A 3 párt közül főleg a Károlyi személye miatt a Károlyi pártnak volt a legnagyobb súlya a Magy.Nemz.Tanácsban és az arány 2:2:1 volt. Bevonták még a Magy.Nemz.Tanácsba a Feministákat is. /4/

A forradalom amely okt.30-án tört ki, tisztára nemzeti forradalom volt a Los von Oesterreich jelszavával./5/ A piros-fehér-zöld színeket vitték diadalra a forradalmi pártok és a legelső napokban a szocialisták úgy szolván semmi szerephez sem jutottak.

Megalakultak aztán a különböző tanácsok teljesen az orosz szovjet rendszer szerint és tudjuk, hogy Károlyit Belgrádban már a nemzeti, a katonai és a munkástanács képviselői kísérték. Mindez azonban nem tetszett a Károlyi pártnak, sőt magának Károlyinak sem, aki Belgrádból történt visszajövetele után azt mondta, hogy a legnagyobb elégtétele az volt, hogy Franches d' Esperey még szóba sem akart állni a katonatanács megbízottjával./6/ Az ország különböző városaiban és falvaiban megalakult Nemzeti Tanácsok nem viselték a

nemzetköziség bélyegét, sőt a katonatanácsok is erősen magyar és nem szocialista színezetűek voltak az ország összes garnizonaiban. Mindenütt a lehető legkínosabb feltűnést keltette és ez volt az első momentum a nemzetköziség felé, az, amikor Linder hadügy.min.piros nyakkendővel piros zászlót tartva a kezében a Marseilles hangjai mellett eskette fel a katonaságot a kormányra. /7/ Már ekkor szakadás volt érezhető a Károlyi pártban, míg a szocialisták az internacionalizmus felé való eltolódást szívesen látták, Jászi pedig a radikálisokkal egyetemben egyenesen az ő érdemüknek és eredményüknek hirdették ezt a tényt. Mindenesetre azonban még előttük állott az a lehetőség, hogy a harcterről visszajövő magyar katonák, akik azért hagyták ott az olasz frontot, mert azt mondták, hogy a magy.hazát kell nekik megvédelmeznük a betörni akaró románok és szerbek elől, nem fognak bele nyugodni a nemzetköziség hirdetésébe, és ezért kellett Lindernek híres jelszavával "nem akarok többé katonát látni" az egész katonaságot szélnek eresztenie./8/

Ekkoriban bolsevizmusnak még híre-hanva sem volt, és a bolsevista gondolatokból csupán a radikális párt miniszterei alkottak maguknak tetszetős jelszavakat. Mikor a magyarországi románokkal elkezdődtek a kormány tárgyalásai, akkor hangzott el Jászi min.szájából az első bolsevista jelszó, aki azt mondta, hogy világ békét nem a diplomaták, politikusok és katonák, hanem a szovjetek fogják megkötni.

Linder fenti nyilatkozata miatt megbukott és utána Bartha ezr. lett a h.ü.min. aki Károlyi tudtával és beleegyezésével azt a programot tette magáévé, hogy első köte-

lessége a kormánynak a katonatanácsok feloszlatása, hogy ezáltal a kormánynak ismét megbízható katonaság állhasson rendelkezésére./9/ Ezt a tényt Pogány a katonatanácsok kormánybiztosa megtudta és tekintettel arra, hogy ebben az esetben az ő további működése feleslegessé vált volna, mindenképpen meg akarta akadályozni a katonatanácsok feloszlatását. Ezt csakis puccsszerűen tehette. Bejárta tehát a radikális párt néhány tagjával éjjel a kaszárnyákat és összeszedve reggelre a pesti garnizon egy részét, felvonult a h.ü.ministerium elé és tüntetést rendezett a katonákkal Bartha h.ü.min.ellen. A tüntetők küldöttséget menesztettek Károlyihoz, aki egy másodperc alatt elejtette a h.ü.ministert és kijelentette, hogy a katonatanácsok feloszlatása egyáltalán nincsen szándékában. Ez volt a forradalom óta a 2-ik fontos lépés balra. /10/

Bartha megbukott és vele együtt kiváltak a kormányból a Károlyi pártnak azon miniszterei akik ezzel a megoldással nem voltak megelégedve. Helyükre sorjában szoc.miniszterek kerültek és így erősödött meg a szoc.párt helyzete a kormányban. A következő hadügy.min Nagy Ferencz lett, Károlyi sógora /11/, ami természetesen ismét nem tetszett Pogánynak, aki miután az első puccsa ilyen kitűnően sikerült, már azt hitte, hogy teljesen ura a helyzetnek. /12/

Mialatt a katonatanács így megerősödött, a munkastanács sem maradt tétlen és tekintve, hogy a szoc.pártnak konszolidáltabb elemei jórészt már mint miniszterek, államtitkárok vagy kormánybiztosok felelős állásban voltak, a munkastanácsban főleg a radikálisabb elemek kezdték hangoztatni szavu-

kat. A kormánynak az a terve, hogy a parasztságot megnyerje magának, a vidékről jövő hírek szerint nagy nehézségekbe ütközött, mert a falvakban, miután a forradalom utáni napok fosztogatásai megszűntek, ismét a józanabb és hazafias parasztság jutott vezető szerephez. /13/ A szoc.párt vállalta magára azt a feladatot, hogy orosz minta szerint földosztás hirdetésével a szoc.párt karjai közé kergesse a mezőgazdasági cselédeket és a törpebirtokosokat. /14/ Ennek következménye az lett, hogy az országban úgyszólván minden mezői munka megszűnt [...] nem akartak tovább dolgozni a munkások, akik mint a kormány hirdette hamarosan úgy is tulajdonosai lesznek ugyanannak a földnek. A munkanélküliség így nemcsak a városokban, hanem vidéken is ijesztően megnövekedett, és a kormány, hogy ezeknek a tömegeknek az indulatát magának biztosítsa, felemelte a munkanélküli segélyt napi 15 K-ra [...] ezzel ismét, most már a harmadik erőteljes lépését tevé meg a kommunizmus felé.

Erre az időpontra esik Kun Béla fellépése: Oroszországból jött vissza, ahol a bolsevik vezérek legszűkebb körzetéhez tartozott és sok orosz aranyat hozott magával /15/, hogy Magyarországon is betelepítse a bolsevizmust. Teljesen orosz minta szerint dolgozott, megalapította a Vörös Újságot, a magyarországi kommunisták lapját, amint ő azt tervezte. Természetesen a munkanélküliek híveiből toborozta legelső híveit. Senki sem háborgatta munkájában, zavartalanul tartott gyűléseket, sőt az lehetett mindenkinek a benyomása, hogy a kormánynak egyáltalában nem kellemetlen az ő agitációja, mert megfélemlíti azokat a polgári elemeket, akikben a kormány elleni keserűség már nagyon is felgyülemlett. Kun

Béla ekkor a kaszárnyákban kezdett agitálni, de mindjárt az első kísérletezését nagyon megjárta, amennyiben a katonák, akik akkor még nem voltak teljesen "vörösök" elfogták, megverték és Kun csak annak köszönhette, hogy egyáltalában életben maradt, hogy hirtelen megjelent automobilján Pogány a katonatanácsok korm.biztosa és megmentette Kunt. Azután együtt autón elhajtottak. Már ekkor gyanítani lehetett, hogy e között a két ember között kell, hogy valami paktum legyen. A kommunisták azután nap-nap után nagyobb felvonulásokat rendeztek. Összerombolták a P.H. kiadóhivatalát, mert egy nekik nem tetsző vezércikket merészelt írni. /16/ A kormány pedig lapjaiban állandóan hirdette, hogy a kormány mennyire konszolidált elemekből áll, mert hát mi lenne a polgárságból, ha nem ők, hanem Kun Béláék lennének uralmon. Közben Pogány ellenforradalommal vádolt mindenkit, aki ő reá nézve csak a legkisebb mértékben is veszedelmes lehetett volna. Megbuktatta Fest.h. min-t /17/ akit a katonatanács egyik ülésén ellenforradalmárnak nevezett. Egy választott bíróság előtt, mely 3 miniszterből s a katona és munkástanácsok 1-1 tagjából állott - Fest. teljesen bebizonyította ugyan, hogy Pogány összes vádjai légből kapott koholmányok, de Pogány mégis elérte azt, hogy Kár.megint elejtette h.ü.ministerét. Viszont erre a helyre nem Pogány, hanem a h.ü.min.szoc. államtitkárja Bóhm került, úgy hogy Pogány fő célját ismét nem tudta elérni.

A régi Károlyi párt ministerei és államtitkárai nem nézték jó szemmel, hogy már alig van valami befolyásuk Károlyira, hogy Károlyi több ízben nyíltan hangoztatta, hogy ő szívvél-lélekkal szoc.dem. Kormányválságot idéztek elő,

amely azonban úgy lett elintézve, hogy össze lett hívva a munkástanács és ez határozott. /18/ Ezzel aztán teljesen a szocialisták hatalmába került a kormány. Három mód állott a megoldásra. v.i.vagy tiszta polgári, vagy tiszta szoc.kormány alakuljon, 3-iknak marad az a megoldás, hogy ez a koalíció, amely most kormányoz, csekélyebb személyi változtatásokkal; illetve egyes ministeri tárcáknak a polgári elemek részéről a szocialisták számára való átadásával maradjon meg helyén. Garami ker.min. aki a szoc.pártnak legkonszolidáltabb részét vezeti, azt indítványozta, hogy tiszta polgári kormány alakuljon, ezt azonban nevetségesen nagy többséggel, 176 szavazattal 4 ellen elvetették. Már-már úgy volt, hogy annak az irányzatnak lesz meg a többsége, amely a tiszta szoc.ministériumot követeli, de Kunfi népjól.min.beszéde után mégis abban állapodtak meg, hogy maradjon meg a forradalmi pártok koalíciója. Megemlítendő, hogy ezen a gyűlésen már a kommunisták is hallatták szavukat, Vágó Béla bolsevik alvezér követelte a proletárok felfegyverzését és a többi Liebknecht-féle jelszót. Ezen a gyűlésen azonban csak néhány /alig száz/ szavazatuk volt még a bolsevikieknek.

A németországi választásokat /19/ az ország megnyugvással fogadta, nem így a szoc. párt, amelynek meg lévén az a nagy előnye, hogy a háború alatt nem volt képviselője a magy. parlamentben, így nem volt abban a helyzetben, hogy a hadi kiadásokat megszavazhatta volna. Ennél fogva egyáltalában nem helyezkedett a német többségi szocialisták [...] konszolidált álláspontjára, hanem vezérlapjában a Népszavában az nap mikor a német választások eredménye ismeretes lett, vezér-

cikkében kifejtette, hogy a magy.szocialisták egyáltalában nem örülnek a német többségi szocialisták győzelmének, mert hiszen a magy.szocialisták még a bolsevikiekhez is sokkal közelebb állanak, mint a német többségekhez. Minthogy ez az újság a kormánynak quasi hivatalos orgánuma lett, mindenesetre újabb bizonyítéka volt ez annak, hogy a kormány, ahol csak lehetett, dokumentálni akarta, hogy összes tetteiben és gondolataiban a kommunista világfelforgatás felé hajlik. Lényegesen megkönnyítette a kormány helyzetét az a körülmény, hogy a Magyarországot megszálló cseh, román és szerb csapatok a bolsevizmus leküzdésének ürügye alatt a lehető legborzalmasabb kegyetlenkedéseket követték el a védtelen magy. lakosságon.

Ennek az lett a következménye, hogy magy. és magy. között különbséget nem ismerve, nagyon sok esetben mindenkinek tömörülnie kellett a kormány mögött, hogy a megszállott területek védtelen tömegei végkép el ne keseredjenek.

- A tulajdon nem szentség - ezt hirdették a radikális párt ministerei Jászi és Szende, ezzel nagyobb lépést téve a kommunizmus felé, mint bárki más a kormány részéről. /20/ Akinek van valamije, attól azt el kell venni - ezt mondja Kun Béla és társai semmivel sem különbözve a radikális ministerektől. A lehető legnevettségesebb tehát az az állítása a kormánynak, hogy Magyarország kormányában a szocialisták mellett a polgárok is, a radikálisok is helyet foglalnak, mert hiszen ez a párt mindig minden lépésében tullicitálta a szoc.párt kommunista nézeteit.

Megkezdődik a földosztás egy egyszerű a kormány által

hozott rendelet, vagy ahogyan ők nevezik - néptörvény - alapján. És ekkor nyíltan hirdeti Károlyi lapja - a "Magyarország" - hogy ha majd azok a nagy nyugati népek [me]lyeknek kormányai rossz szemmel nézik azt, hogy Magyarországon a kormány minduntalan és folyamatosan balra tolja az ország szeker-rúdját, hogy majd ha ezek a nagy nyugati népek megtudják, hogy Magyarországon földet osztanak és hogy a magy.köztársaság elnökét vörös lobogókkal fogadják, akkor majd ezek a nagy nyugati népek is megismerik a felszabadulás forradalmi módjait.

Hogy hova jut egy ország bárminők is legyenek az életfeltételei, amikor egyik oldalon földosztást és vagyonelesztést hirdet a kormány, az a kormány, amelyik semmiféle megbízatást az országtól nem nyert, és amely kormány már 5-ik hónapja visz teljesen felelőtlenül egy sok milliós nemzetet, a másik oldalon pedig rablóbandák, mint megszálló és győzedelmes országok katonái sanyargatják a békés polgári lakosságot, azt el tudja mindenki képzelni; nem juthat máshoz, mint a teljes bomlás, feloszlás és rothadás útjára, amely azonban nem fog megállani sem folyóknál, sem hegyeknél, hanem elterjed a szomszéd népeknél is és magával rántja és tűzbeborítja és a bolsevizmus karjaiba kergeti egész Középeurópát.

Az a tény, hogy a magy.kormány a legutóbbi napokban a bolsevik párt vezéreit letartóztatta csak momentán előnyvel járhat a kormányra nézve, de nem lehet végleges megoldás. Legelőször Károlyi azonnal kinyilatkoztatta, hogy a bolsevikieket, akiket csak azért fogtak el, mert a kormány

türelmessége Pogány titkos segítő keze folytan vérszemét kapva már a szoc.párt vezérújságját a Népszavátstromolták meg, mondom Károlyi kinyilatkoztatta, hogy a bolsevikieket csupán politikai bűnösöknek kell tekinteni /21/ és semmivel sem szabad szigorúbban bánni velük, mint a polgári pártoknak azon elemeivel akik nem helyeslik a kormány tetteit és nézeteit. Tehát gyilkolni, rabolni az egyik oldalon ugyanaz a politikai cselekedet, mint Károlyi 5 hónapos kormányának ezrekre menő hibáit kifogásolni és a családi és magánélet szentségét szavakkal hirdetni a másik oldalon. Ez a legeklatánsabb bizonyítéka annak, hogy hová tért el attól az úttól Kár. amikor a forrad. legelső napjaiban örömmel konstatálta, hogy Franches d' Esperay azt kérdezte a katonatanács elnökétől "vous etes tombe si bas ?" /22/ t.i. hogy már katonatanácsok alakultak Magyarországon? De nem végleges megoldása a helyzetnek a kommunisták letartóztatása sok más okból is. Hiszen főleg azért történt ez, hogy aztán a még nem létező ellenforradalom, ha majd a jobb oldalról jönne és nem gyilkolással, hanem még ha egy politikailag sokkal veszedelmesebb eszközzel, a választásoknál a legitim agitáció eszközével lépne fel, szintén ártalmatlanná tétethessen. Látjuk, hogy alig, hogy a választások ápr. közepére kilátásba helyeztetek, már is az első dolga lett a kormánynak az, hogy a polgári pártok vezetőit rendőri felügyelet alá helyeztette, hogy így ne fejthessenek ki választási agitációt, - ez a másik előnye annak, hogy a kommunistákat letartóztatta a kormány, mert enélkül mégsem vetemedhetek volna a polgári vezérek internálásának /23/ a keresztülviteléhez. De nem végleges megoldása a

helyzetnek már azért sem, mert kérdéses, hogy megszünt-e a kommunizmus, le van-e verve a bolsevizmus Németországban azóta, hogy Liebknecht és Luxemburg Róza meghaltak.

Csak két út van csak két lehetőség között lehet választani!

Égjen ki a fészek, ezt mondhatja a győzelmes entente - de ha nem akarják, hogy a bolsevizmus elpusztítsa az országot, akkor véget kell vetni ennek a Károlyi-féle kormányzásnak, amely fokról fokra egyedül és tudatosan csupán arra alapítja uralmának folytonosságát, hogy világgforradalom fog bekövetkezni."

J E G Y Z E T E K

1. O/rsz./ . L/ev./ . P.4 Andrásy család levéltára. Ifj. Andrásy Gyula politikai iratai és feljegyzései 233/h; A kormány balra való eltolódásának mozzanatai és okai 1918-19.
2. Gr. Batthyány Tivadar: Beszámolóm, II. kötet, Bp.1927
3. Ifj. Andrásy Gyuláról az AETAS egyik következő számában lesz még szó.
4. A Károlyival már régóta bizalmas munkatársi kapcsolatban álló Bedy-Schwimmer Róza és az általa vezetett magyar feminista mozgalom elsőként jelentette be részvételét a Nemzeti Tanács munkájában.
5. Los von Oesterreich - elszakadás Ausztriától, vagyis az állami és nemzeti függetlenség jelszava. Andrásy tudatosan nem vette figyelembe, hogy a szaporodó tömeg-

sztrájkok, a hadsereg forradalmasodása, az osztályellen-
tettek általános éleződése már a forradalmat megelőző hó-
napokban kétségessé tették a régi rendszer fenntartha-
tóságát. Andrásynál a forradalom nemzeti aspektusainak
kizárólagossá tétele a szociáldemokraták korábbi politi-
kai szerepének kicsinyítésére, illetve eltagadására i-
rányult és ezzel végsősoron a forradalom osztályjellegét
kérdőjelezte meg.

6. A Károlyi vezette delegáció november 7-én érkezett
Belgrádba a fegyverszüneti tárgyalásokra. A küldöttség-
ben a Munkástanács, a Nemzeti Tanács, a Katonatanács és
az illető szakminisztériumok megbízottai vettek részt.
Franchet d'Espéray, az antant tárgyalóbizottságának ve-
zetője, a forradalom elleni ellenséges érzületét való-
ban nem titkolta el. Amikor Károlyi a tárgyalások meg-
kezdése előtt bemutatta kíséretének tagjait és Csernyák
Imre századoshoz, a Katonatanács küldöttéhez érkezett, a
tábornok éles hangon felkiáltott: Ilyen mélyre süllyed-
tek? A fegyverszüneti tárgyalások egyéb részleteiről:
Batthyány Tivadar i.m.; Garami Ernő: Forrongó Magyar-
ország, Bécs, 1922; Juhász Nagy Sándor: A magyar októ-
beri forradalom története, Bp. 1945.
7. November 2-án a Parlament előtt a budapesti helyőrség tiszt-
jeinek avatására került sor. Linder Béla hadügyminiszter
pacifista szellemű nagy beszédet mondott, amelyben a békés
átalakulás lehetőségeit és feladatait vázolta, s ekkor
hangzott el szájából - az ellenforradalmi propaganda ál-
tal felnagyított és összefüggéseiből kiragadott mondata -:

"Soha többé nem akarok katonát látni!" Ez a kijelentés szolgálta később az ellenforradalmi rezsimnek a Károlyi-kormány hadseregbomlasztó és nemzetvesztő politikájának egyik bizonyosságául.

8. Andrásy a felbomló hadsereg szerepét ellentmondásosan értékeli. A frontról hazatérő katonákat egyszer a területi integritást védelmező nemzeti hadsereggel azonosítja /mint pl. itt/, másszor a hadsereg reorganizációját folyton megakadályozó katonatanácsok létrehozóit látja bennük.
9. November 9-én este Linder Béla bejelentette lemondását. Utódja Bartha Albert vezérkari ezredes lett. Kinevezésének másnapján a hivatásos tisztek és altisztek szervezetének alakulógyűlésén kijelentette, hogy mint hadügyminiszter semmiféle katonatanácsokat nem fog eltűntetni. Elrendelte, hogy az állomány 25 %-át továbbszolgáló altisztekkel kell betölteni, és ezzel párnuzamosan öt fiatal korosztály behívásáról intézkedett.
10. December 12-én délelőtt a budapesti helyőrség tüntetést rendezett Bartha hadügyminiszter ellen. A felvonulók memorandumot juttattak el Károlyihoz, amelyben Bartha azonnali eltávolítása mellett a hadügyminisztérium átszervezését, a katonatanácsok elleni támadások beszüntetését, a tiszti csapatok felosztatását, a katonák ellátásának javítását és a parancsnokok megválasztásának jogát követelték. Károlyi a kormány elé terjesztette a katonák javaslatát. Ezek után Bartha hadügyminiszter és Batthyány Tivadar belügyminiszter lemondott.

11. Ezen a helyen elírás történt. Bartha Albert lemondása után ugyanis a hadügyi tárcát ideiglenesen Károlyi vette át. A következő hadügyminiszter/december 30-án/ gr.Festetics Sándor lett, aki valóban Károlyi sógora volt. Nagy Ferenc október 31-től közlelmezési miniszterként tevékenykedett, és Andrássyval semmiféle rokonságban nem állott.
12. A forradalmi hangulat túlságosan erős volta hadseregben ahhoz, hogy a katonatanácsokat adminisztratív úton meg lehetett volna szüntetni. Bartha kezdeti kemény fellépése után engedményekre kényszerült. Hozzájárult /november 30-án/, hogy a katonák bármelyik pártba beléphessenek, majd /december 2-án/ elvette a parancsnokok fenyítő hatáskörét. A katonatanácsoknak jogukban állt a parancsnokok ellenőrzése és a közkatonák védelme. A hadseregben kettős hatalomgyakorlási rendszer jött létre, amelyben a katonatanácsok és Pogány József, a katonatanács elnöke a hadsereg-szervező és központosító törekvéseknek akadályozója volt. Érdekesen világítja meg ezt a problémát Eöhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben, Bécs 1923. c. munkája.
13. Az október 31-ét követő parasztmozgalmak a magyar lakosságú központi részekben - ahol a közigazgatási hatalom érvényesült - valóban végetértek. Ezt azonban nem a "józanabb és hazafias" paraszti elemek előretörése magyarázta, hanem az, hogy a falu forradalmi elemei az újra megszüldülő karhatalom ellen nem tudtak egységesen fellépni. Andrássy parasztsággképéhez adalékokkal szolgál Károlyi Mihály emlékezése: Andrássy vagy az arisztokrata. Tör-

ténelmi Szemle 1975/2-3. /közli: Szterényi Imre/.

14. Az MSZDP - amelyet Andrássy "szoc.párt"-ként rövidít - pártpolitikájában következetesen kiállt a mezőgazdaság nagyüzemi formája mellett. 1918 decemberében a földreformot előkészítő anketon az MSZDP a föld magántulajdonba adása ellen nyilatkozott: a földreformot szövetkezeti alapra helyezett nagyüzemi módon kell megoldani. / Népszava, 1919. március 4./ Andrássy a nagybirtok kisajátítását és szocializálását összekeverte - tudatosan hamisítva vagy egyszerű tájékozatlanságból - a neki személy szerint is kedvezőtlen földosztó törekvésekkel.
15. A KMP bőséges pénzforrások fölött rendelkezett. A párt havi költségvetése meghaladta a 300 ezer koronát. A pénzösszeg nagyrészt a fiatal szovjet állam biztosította. Ezzel a kérdéssel bővebben foglalkozik Juhász Nagy Sándor már idézett műve és Borsányi György: Kun Béla c. munkája /Bp. 1979./ .
16. A Pesti Hírlap 1919. január 23-i számában jelent meg a "Kezdődjék a munka" című vezércikk, amelyben a lap támadást intézett a Népszava és a munkanélküliek ellen. még aznap többszáz munkanélküli a Pesti Hírlap kiadóhivatalához vonult, majd ott ostromba kezdett és súlyos károkat okozott. Ezután a Vörös Újság szerkesztősége elé mentek, ahol Kun Béla beszédet intézett hozzájuk.
17. Festetics Sándorról van szó, aki 1918. december 30-tól 1919. január 15-ig volt a Károlyi-kormány hadügyminisztere.

18. 1919. január 7-én tartott ülést az MSZDP választmánya kormányválság ügyében. Mivel nem tudtak arról határozni, hogy a párt részt vegyen-e az új kormányban, a kérdést a másnap ülésező Budapesti Munkástanács elé terjesztették. Ez a koalíciós kormány megalakítása mellett foglalt állást.
19. A német alkotmányozó választásokat január 19-én tartották.
20. Az Országos Polgári Radikális Párt 1918. december 30-án értekezletet tartott. Itt jelentette ki Jászi: "Nem vallom a magántulajdon szentségét, mert én más szentséget mint az emberi életnek és az emberi méltóságnak a szentségét nem vagyok hajlandó elismerni és minden politikai rendszabályt csupán ezeknek az igazi szentségeknek szempontjából vagyok hajlandó mérlegelni." Id.: Mérei Gyula: A magyar októberi forradalom és a polgári pártok Bp. 1969. 179.o.
21. Az 1919. február 21-én letartóztatott kommunistákat a börtönben köztörvényes bűnözőkként kezelték. A letartóztatásokkal párhuzamosan országos tisztogatási kampány indult a KMF ellen. A kormány terrorja azonban visszafelé fordult. A közvélemény nyomására május 8-án Károlyi kénytelen volt politikai foglyokká nyilvánítani a bebörtönzött kommunistákat.
22. Franchet d'Esperay korábban már idézett kiejelentése: "Ilyen mélyre süllyedtek?" lásd 6. jegyzet.

23. Szterényi Józsefet és Szurmai Sándort, a régi rend két politikusát február 25-én a kormány internálta Szentgotthárdra, ahol egyébként kitűnő ellátásban részesültek. Lásd Juhász Nagy Sándor i.m.